

Warszawa, 25-01-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

VII.7031.4.2022.AT

Szanowni Państwo

Kuratorzy Oświaty

ePUAP

Szanowni Państwo,

do Rzecznika Praw Obywatelskich wpływają wnioski dotyczące sposobu uregulowania obowiązków ucznia w statucie szkolnym. Wśród zgłaszanych zastrzeżeń pojawia się kwestia wymagań odnoszących się do elementów wyglądu ucznia lub uczennicy, które przez część osób oceniane są jako nadmierne ograniczenie ich wolności.

Jako przykład podać można przepisy statutu jednej ze szkół podstawowych, o następującej treści: „Uczeń ma obowiązek dbać o schludny i estetyczny wygląd. Zabroniony jest makijaż twarzy i malowanie paznokci, koloryzacja włosów, umieszczanie kolczyków w innych miejscach niż uszy (piercing). Zakazuje się noszenia biżuterii na zajęciach wychowania fizycznego.” Statut przewiduje przyznawanie punktów ujemnych za „niewłaściwy ubiór, makijaż, manicure”, a także za „farbowanie włosów, kolczykowanie ciała”.

Rzecznik Praw Obywatelskich dostrzega różnice w poglądach na temat kompetencji szkół w zakresie ustanawiania i egzekwowania zasad związanych z wyglądem uczniów i uczennic. Z jednej strony przyjmuje się, że wskazanie w przepisach ustawy, że szkoła może określić obowiązki ucznia w zakresie przestrzegania zasad ubierania się na terenie szkoły (art. 99 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe, Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.), oznacza, że regulacje odnoszące się do innych elementów wyglądu osoby wychodzą poza

uprawnienia szkoły. Szczegółowe uregulowania w tym względzie postrzegane są jako nadmierna, nieproporcjonalna i niekonieczna ingerencja w sferę wolności i prywatności, dla której nie ma podstawy ustawowej¹.

Zwolennicy innego poglądu podkreślają, że lista obowiązków ucznia, wymienionych w art. 99 ustawy Prawo oświatowe, jest katalogiem otwartym, co umożliwia umieszczenie w statucie innych wymagań. Ich zdaniem, skoro szkoły mają swobodę w ustalaniu swoich zasad, to różne zakazy (np. farbowania włosów, makijażu, malowania paznokci, tatuaży, noszenia dużej ilości biżuterii, noszenia bluz z kapturami, piercingu czy noszenia dredów) należałoby uznać za zgodne z regulacjami ustawowymi. Jednocześnie zaleca się nieużywanie takich wyrażen jak „schludny”, „ekstrawagancki”, czy „awangardowy”, w celu unikania wątpliwości interpretacyjnych². Podnoszony jest także argument, że nie ma przepisów prawa, które zakazują takich praktyk, zatem jeżeli w statucie zostały wprowadzone określone zakazy, to uczniowie są zobowiązani do ich przestrzegania³.

Naruszanie przepisów statutu szkoły łączy się ze stosowaniem kar, takich jak nagana lub przyznanie punktów ujemnych z zachowania. Należy jednak podkreślić, że aby kary spełniały cele wychowawcze, powinny być powiązane z nagannością czynu. Nie mogą stanowić jedynie prostej reakcji na zjawiska, które z różnych powodów nie odpowiadają osobom dorosłym. Zakazując określonego zachowania uczniowi lub uczennicy na terenie szkoły, nauczyciele powinni być w stanie wykazać, na czym polega jego szkodliwość.

¹ Ł. Korzeniowski (red.) „Statut nieumarły. Wzór statutu szkoły z komentarzem”, s. 98, <https://statut.umarlestatuty.pl/>; M. Warchala-Kopeć „Szkoły łamią prawa uczniów. Nie wolno karać za brak pracy domowej czy za tatuaż”, <https://sosnowiec.wyborcza.pl/sosnowiec/7,93867,28936204,szkoly-lamia-prawa-uczniow-nie-wolno-karac-za-brak-pracy-domowej.html> (dostęp: 18.01.2023).

² „Ordo Iuris broni prawa szkół do samodzielnego ustalania zasad wyglądu uczniów” 05.11.2021, <https://ordoiuris.pl/edukacja/ordo-iuris-broni-prawa-szkol-do-samodzielnego-ustalania-zasad-wygladu-uczniow> (dostęp: 18.01.2023).

³ <https://nadzor-pedagogiczny.pl/porada/czy-w-regulaminie-szkoly-podstawowej-mozna-wprowadzic/14182> (dostęp: 18.01.2023).

Z dostępnych informacji wynika, że wnioski o interwencję kierowane są także do kuratorów oświaty. Działania takie podejmowane są przez organizacje społeczne (np. Stowarzyszenie Umarłych Statutów, Fundację na Rzecz Praw Ucznia, Stowarzyszenie dO!PAmina Lab), aktywistów oraz rzeczników praw ucznia. Odpowiedzi kuratorów oświaty, publikowane na stronach internetowych tych organizacji⁴, nie dostarczają jednak odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu organy nadzoru pedagogicznego korzystają z uprawnień przyznanego im w art. 114 ustawy Prawo oświatowe. W niektórych przypadkach Skarżący zostali poinformowani, że dyrektorowi szkoły wydano zalecenie, aby przeprowadził zmianę zasad dotyczących określenia wyglądu i stroju ucznia. W jednej odpowiedzi kuratora oświaty znalazło się także stwierdzenie, że szkoła autonomicznie może zawierać dalej idące wymagania dotyczące schludnego wyglądu ucznia w szkole, które będą akceptowane dla całej społeczności szkolnej⁵. W części spraw rady pedagogiczne szkół postanowiły podjąć uchwały zmieniające przepisy statutu, które budziły wątpliwości uczniów i ich rodziców.

Kwestia poszanowania praw uczniów w placówkach edukacyjnych jest z perspektywy Rzecznika Praw Obywatelskich istotna. Sposób, w jaki szkoły wywiązują się ze swoich zobowiązań w tej dziedzinie, wpływa na ocenę stopnia realizacji celów oświaty, wymienionych w ustawie- Prawo oświatowe. W preambule tej ustawy stwierdzono, że oświata w Rzeczypospolitej Polskiej kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji RP, a także wskazaniem zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich i Politycznych oraz Konwencji o Prawach Dziecka. Szkoła winna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do jego rozwoju, przygotować go do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności. Wśród praw wynikających z powyższych aktów prawnych wymienić można m.in. ochronę godności, prawo do rozwoju, prawo do swobodnego wyrażania

⁴ Informacje o interwencjach Stowarzyszenia Umarłych Statutów, publikowane na stronie <https://umarlestatuty.pl/interwencje/>; M. Wolanin, „MEN nie widzi nic złego w ingerowaniu w np. kolor włosów ucznia”, 29.04.2020, <http://prawaucznia.pl/men-nie-widzi-nic-zlego-w-ingerowanie-w-np-kolor-wlosow-ucznia/> (dostęp: 18.01.2023)

⁵ Pismo Lubelskiego Wicekuratora Oświaty z dnia 12.10.2020 (znak: WKO.021.130.2020.MO), <https://umarlestatuty.pl/wp-content/uploads/2021/03/odpowiedz-na-pismo-znak-LU.01.01-IX2020.pdf> (dostęp: 18.01.2023)

własnych poglądów, prawo do prywatności. Warto także pamiętać, że szkoła wspomaga wychowawczą rolę rodziny, ale to rodzicom przysługuje prawo do wychowania dzieci zgodnie z własnymi przekonaniami (art. 48 Konstytucji RP).

Mając na uwadze powyższe, działając na podstawie art. 13 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r., poz. 627 ze zm.), zwracam się do Panów Kuratorów oraz Pań Kurator z uprzejmą prośbą o przedstawienie stanowiska w sprawie.

Będę również wdzięczny za informację o liczbie skarg dotyczących przepisów statutów szkolnych w 2022 r. regulujących powyższą materię, które zostały rozpatrzone w kuratoriach oświaty, oraz – jeżeli to możliwe – odpowiedź na pytanie, w ilu przypadkach interwencja kuratora oświaty doprowadziła do zmiany lub uchylecia przepisów regulujących wygląd uczniów.

Z poważaniem

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/